

DAGENS FRÅGOR

Stevenson versus Eisenhower. Sedan de demokratiska och republikanska partikonventionen i augusti definitivt löst de oklara kandidatproblemen för president- och vicepresidentposterna har valkampanjen efter Labour Day den 3 sept. kommit i full gång. Om Eisenhowers nominering för omval rådde aldrig minsta tvekan under förutsättning, att hans hälsotillstånd ej ånyo plötsligt försämrats. Harold Stassens försök att föreslå den republikanske guvernören i Massachusetts Christian Herter som ny man efter vicepresidenten Nixon misslyckades på konventet i San Francisco. Stassens argument, att demokraterna, med tanke på Eisenhowers ovissa chanser att fysiskt hålla ut i sin prövande befattning ännu fyra år, skulle koncentrera sina angrepp på den flerstädes impopuläre Nixon med parollen: en röst för Eisenhower är en röst för Nixon, vor otvivelaktigt realistiskt. Men republikanska partiets valledning ville just ha Nixon som den rätte suppleanten för Eisenhower, därför att Nixon tillhörde den äldre grupp inom partiet, som tidigare varit samlad kring Eisenhowers motkandidat 1952, framlidne senator Robert Taft. För demokraterna skulle Nixons underkännande ha inneburit en svår taktisk missräkning, vilket nog stått klart för många moderata republikaner med undantag av Eisenhower själv, som egentligen räknar sig till denna riktning. Stassens bundsförvanter i det fördolda våga sig dock aldrig fram i offentligheten, och han framstod isolerad i San Francisco med en måhända avbruten politisk bana.

Demokraterna ha emellertid nu Nixon som främsta angreppsmål, och deras kandidater, liksom 1952 Adlai Stevenson och senator Kefauver från Tennessee som vicepresidentaspirant, ha heller icke försummat tillfället. Denna »ticket» av Stevenson och Kefauver anses mycket slagkraftig. I medvetande om att ha partikonventets majoritet bakom sig har Stevenson nu vuxit in i sin roll som demokraternas ledare och Harry Truman har satts på undantag. Av de bägge rivalerna till kandidaturen, ovannämnde Kefauver och multimiljonären Averell Harriman, guvernör i staten New York, har den ene blivit hans »running mate», och den andre lojalt accepterat konventets beslut samt förklarat sig villig att dra sitt strå till stacken genom en agitation, som inte behöver räkna med vad den kostar.

Stevenson skildras som numera skickligare i sin talekonst än för fyra år sedan, då han led av alltför starka intellektuella hämningar. Han ger rundhänta löften åt alla håll och har hittills lyckats att vinna gehör både i den demokratiska Södern med dess motvilja för Högsta Domstolens förbud mot rasskillnad i statligt understödda skolor och hos den allt talrikare befolkningen av från Södern inflyttade negrer i Nordens industristater — enbart i Chicago finnas f. n. ca 1 miljon negrer. Denna gång är uppenbarligen Södern redo att återgå till sin traditionella demokratiska bekännelse i motsats till 1948, då flera sydstaterna vände sig direkt mot Truman, och 1952, då Eisenhower fick många röster i Söder på grund av

sin personliga popularitet. Det torde också ha varit mödosamt att konstruera den »planka» i demokratiska partiets valprogram, som skulle kunna vinna den vita Söderns gillande utan att riskera de svartas sympatier. Truman gjorde nog Stevenson en tjänst, då han på konventet i Chicago trädde i bräsch för Harriman, sin nära vän och betrodde minister under sin storpolitiskt dramatiska presidentperiod. Sydstaternas delegerade på konventet föredrogo Stevenson framför den alltför radikale segregationsbekämparen Harriman. Eleanor Roosevelt, som politiskt förblivit Förenta Staternas »first lady», säges ha varit energiskt verksam under konventet i korridorerna för en kompromiss. I ett tal har Stevenson kvitterat detta förtroende med lovord över de äldre sydstatspolitiker, som med anciennitetens rätt äro ordförande i de viktigaste utskotten på Capitolium.

Hur te sig nu utsikterna? Gallup bebådar obetingad seger för Eisenhower vid presidentvalet. Men Gallups prognos slog som bekant totalt fel 1948, då Dewey tippades som överlägsen segrare gentemot Truman, vilken med glänsande resultat fört sin kampanj på egen hand. Mera osäkert är däremot, om republikanerna skola kunna fördriva demokraterna från den knappa majoritet de vid »mellanterminvalen» 1954 uppnådde i kongressens båda hus. Ju längre valrörelsen fortskridit, desto större tvivel börja även yppas, huruvida Eisenhower verkligen vore oslagbar. Han orkar inte med sådana ansträngande rundresor i alla stater som Stevenson och Kefauver utan får begränsa sig till att på av demokraterna särskilt hotade orter uppenbara sig i bil och leende hälsa åt alla sidor på en passage genom gatorna. Hans tal i televisionen lära icke heller ha varit någon sådan pyramidal succès som republikanska valbossar inbillade sig och för vilket ändamål de betalat miljoner dollars för att kunna disponera lämpliga timmar för Eisenhower. Televisionspubliken vill höra och se annat än politik, och de amerikanska medborgarna äro icke så lidelsefullt gripna av partistriden, att röstningsfrekvensen brukar överskrida 60 %.

Istället har Nixon föresatt sig att fylla ut luckan efter Eisenhower genom en valturné i stor skala runt hela unionen, som han fullföljer trots förkylning och feber. För att dementera uppfattningen om sin reaktionära läggning, dokumenterad genom fräna anföranden under valrörelsen 1952 och senare, bemöder sig Nixon om en urban och försonlig ton; han skonar tillsviðare Stevenson men hugger desto friskare in på Truman och dennes »kommunistinfiltrerade administration». Blott i förbigående berör han ännu sina vedersakare på valfältet, men det kan vara en upptakt i stil med det berömda liktalet av Marcus Antonius vid Cæsars bår i Shakespeares skådespel.

Stevenson däremot drar sig icke för att direkt polemisera mot Eisenhower's gångna presidenttid och anklagar honom att insöva medborgarna i en falsk känsla av säkerhet genom det ideliga talet om fred och utjämnning med Sovjetunionen, medan i verkligheten genom Dulles' politik de europeiska allierades känslor mot USA bli allt bittrare och världskommunismens framgång på alla fronter obestridligare. Men denna uppmaning till en mera aktiv politik från Washington står icke i någon god samklang med att Stevenson samtidigt försöker få röster genom att för-

orda värnpliktens avskaffande och återgång till systemet med värvad trupp. I Västeuropa synes dock råda en allmän opinion att Stevenson i Vita Huset skulle kunna bebåda en renässans för Trumans resoluta utrikespolitik.

Motvind för Adenauer. Förbundskansler Konrad Adenauer har efter den triumfala höjdpunkten vid valen den 6 september 1953 haft nästan oavbrutna motgångar. Hans förhoppningar på den s. k. Europaarméen som den bästa symbolen och den säkraste garantin för de planer på västeuropeisk integration, vilka han främjade i förtroligt samråd med sina politiska meningsfränder, den kristligt-sociala Alcide De Gasperi i Italien och Robert Schumann i Frankrike, grusades genom franska nationalförsamlingens nej den 30 augusti 1954. Den i hast genom Edens skickliga och energiska initiativ återupplivade Brysselpakten från 1948 som en militär västunion motsvarade Atlantpaktstaternas önskemål i denna del, men den var icke någon ersättning för Europaarméen som en mera positiv faktor för de federativa avsikterna. Dessutom måste Adenauer köpa dåvarande franske regeringschefen Mendes-Frances samtycke till Västunionen genom löftet, att Saarområdet skulle »europeiseras», men tills vidare förbli i mynt- och tullunion med Frankrike. Denna utfästelse, överkorsades av Saars tyska befolkning genom ett referendum den 23 oktober 1955, varvid Adenauer hade fått påtaga den impopulära rollen att som ordhållig man avråda från ett så radikalt beslut. Saarländerna hade emellertid förlorat respekten för Frankrike — och Parisregeringen resignerade i medvetande om sin oförmåga att hävda sitt lands intressen både i det allt oroligare Nordafrika och i Saar mot en kompakt majoritet av tyskar, vilka kunde stödja sig på alla västtyskars sympati.

Adenauer höll dock god min i elakt spel. Efter ett års trägna förhandlingar mellan Bonn och Paris träffade han i september en definitiv uppgörelse med sin nye franske kollega, socialisten Mollet. Enligt denna skall Saar den 1 januari 1957 återförenas med Västtyskland på villkor att den ekonomiska unionen med Frankrike senare skall avvecklas under för Frankrike gynnsamma betingelser och Västtyskland ge efter beträffande byggandet av Moselkanalen. Det måste hälsas med tillfredsställelse av alla sanna européer, att denna svåra stötesten för fransk-tysk grannsämja nu snabbt och grundligt röjts ur vägen, vilket för några år sedan föreföll otänkbart.

I samband med denna överenskommelse passade också Adenauer och Mollet på att manifesteras sin gemensamma föresats att göra nya ansträngningar för den västeuropeiska integrationens framgång. Efter De Gasperis frånfälle i början av augusti 1954 och sedan Robert Schumann trätt tillbaka har Adenauer varit tämligen ensam på skansen i striden för den västeuropeiska union, där samförståndet mellan Frankrike och Västtyskland skulle vara den kontinentala stödspelaren. På belgiske regeringschefen, socialisten Spaak, kunde han visserligen lita, men dennes inflytande motvägde icke den likgiltighet, som De Gasperis mera omstridde efterföljare ådagalade. I Mollet har Adenauer dock funnit en likasinnad, som icke ämnar svika de idéer om Västeuropa vilka han förfäktat i

egenskap av märkesman inom fria Europarådet i Strassburg. Bägge ha samtidigt betonat, att Storbritanniens anslutning till dessa strävanden nu äro mera oundgängliga än någonsin.

London har tidigare alltid avböjt sådana vädjanden med motivering att förbindelserna med Samväldet och Ottawaavtalen om preferenstullar för dess medlemmar förhindrade ett sådant aktivt steg. I dagarna har emellertid en annan Strassburgman, finansministern McMillan, under samtal med representanter för Samväldet upplyst, att Edens konservativa regering nu på allvar överväger att ta närmare kontakt med de västeuropeiska federationsidéerna, och att Storbritannien icke längre kan ställa sig utanför en eventuell europeisk tullunion. Diskussioner härom ämnade Londonregeringen uppta med villiga medlemmar av Samväldet. Frontförändringen från brittisk sida är sålunda obestridlig. Den förklaras, liksom Frankrikes iver, av de isolerade västeuropeiska staternas oro inför den politisk-ekonomiska offensiven från världskommunismen. Härtill kommer de forna asiatiska och afrikanska koloniernas och protektoratens nytända nationalism, vilken förklarar Washingtons undfallenhet i Suezkanalkrisen. Naturligtvis förstår Dulles, att de franska och brittiska regeringarnas ej offentligt utsagda bitterhet mot hans undfallenhet för president Nasser inspirerat särskilt Eden och hans kolleger till deras nya västeuropeiska giv. Men när Washington ständigt förmanat de Västeuropeiska nationerna att söka sin trygghet och framtid i en närmare sammanslutning, har Dulles pliktskyldigast på en presskonferens med tillfredsställelse konstaterat, att en sådan utveckling nu vore på väg.

Även för Adenauer har förhållandet till USA, som hittills präglats av förståelse och hjärtlighet, grumlats av missnöje över Eisenhowerregimens nya militärpolitik. Med uppbyggande av hela sin parlamentariska pondus och trots regeringsblockets genom Dehlerdemokraternas fronderi minskade majoritet i förbundsdagen lyckades Adenauer under våren och försommaren genomdriva ett beslut om allmän värnplikt. Härefter skulle nya lagar utfärdas om bl. a. en tjänstgöringstid på 18 månader, i överensstämmelse med NATO-högkvarterets bestämda önskan. Därigenom skulle grundvalen ha lagts för 12 västtyska divisioner som omistligt bidrag till Västeuropas försvar. Det dröjde dock icke länge förrän genom indiskretioner i Washington den nyheten spreds, att den amerikanske överbefälhavaren, amiral Radford, föreslagit en omrustning i avsikt att småningom minska amerikanska arméns numerär med 800 000 man samt främja produktionen och användningen av hypermodärna vapen på de »konventionellas» bekostnad. Detta tog oppositionen mot Adenauer, med Ollenhauers socialdemokrater i spetsen, till en intäkt för beskyllningar, att Västtysklands försvarsplan redan från början vore hopplöst föråldrad och förty borde omstötas från grunden. Genom västtyske ambassadören i Washington och general Adolf Heusinger som utsänd expert försökte Adenauer att få någon klarhet om de fakta, som lågo bakom nyssnämnda rykten. I Washington försäkrades emellertid, att Radfordplanen endast vore ett projekt, som ännu icke blivit prövat enligt forskriven instansordning och i september sände Dulles en av sina främsta ämbetsmän i State Departement, biträdande statssekreteraren Robert Murphy, till Bonn för att personligen bekräfta dessa utsagor.

Icke desto mindre synes den uppfattningen vara allmänt spridd i Västtyskland, att en reorganisation i antydd riktning förr eller senare förestår inom amerikanskt militärväsen — ävensom något snarlikt i Storbritannien — varigenom den västtyska upprustningen råkat ut för en förtroendekris. I den mån »avstaliniseringen» jämlikt sina upphovsmäns beräkningar burit frukt i önsketänkande om Sovjetunionens åstundan att avblåsa det kalla kriget och i stället etablera en fredlig koexistens med Väst har den västtyska motviljan mot allmän värnplikt och allt militärt blivit allt starkare. Det går långt när borgmästare i bayerska städer vägra att vidta lagligen föreskrivna åtgärder om mönstring av värnpliktiga, och de nya tyska soldaterna överfallas, därför att de bära uniform. På västtyska landsorganisationens senaste kongress i Hamburg vädjade Adenauer vid ett personligt framträdande inför kongressen om solidaritet med nationens livsintressen. Denna antog emellertid senare resolutioner mot den allmänna värnplikten och fordrade att vägran att underkasta sig militärtjänst borde kunna motiveras icke blott med moraliska utan också med politiska skäl.

Denna envisa motvind har nödgat Adenauer och hans regering till åtskilliga modifikationer av sina ursprungliga planritningar. Första tjänstgöringen skall utgöra 12 månader i stället för tidigare 18, varemot antalet av sådana soldater, som frivilligt åtaga sig längre tjänstgöring, skall ökas från 230 000 till 300 000 man. På så sätt kommer armén till 50 procent att bestå av yrkessoldater. Häri ha fransmännen redan sparat en kuslig likhet med Weimarrepublikens Reichswehr, vilket gör dem ännu mera benägna att fast inlemma Västtyskland i en västeuropeisk unionsförfattning. För att kompensera nedsättningen av den första tjänstgöringstiden ifrågasätter Bonnregeringen att värnpliktiga reservister vartannat år skola inkallas till en månads repetitionsövning. De första mönstringarna av värnpliktiga skola äga rum i januari 1957, men datum för rekryternas inkallelser är ännu icke bestämt. Det är ont om befäl, visserligen icke av högre grad, men väl majorer, kaptener och löjtnanter. De befälspersoner i sådana grader, som överlevat kriget, ha nu blivit för gamla. En generalstab kan heller icke snabbt utbildas som rekrytförbanden. Den gamla generalstaben under första världskriget konserverades i Reichswehr och nyrekryterades successivt för att efter upprustningen 1935 vara redo och kompetent för sin uppgift. Det torde därför komma att dröja, innan NATO kan räkna med effektivt bistånd av en nydanad västtysk krigsmakt. Måhända hinna förberedelserna inte längre än att deras vidare utformning blir beroende av nyvalen till förbundsdagen nästa sommar, vilka val komma att avgöra Adenaurregimens fortsatta tillvaro.

Skuggspel i Krimsol. Västerut har krisen om Suezkanalen till den grad fängslat den offentliga opinionens uppmärksamhet, att förhållandena i länderna bakom järnridån följts med mindre intresse. Ett undantag utgör det rättsliga efterspelet till arbetarrevolten i Poznan den 28 juni, som föranlett en process mot några anklagade ynglingar bland demonstranterna, vilken rättegång skett i friare former än som någonsin förekommit inom det bolsjevikiska imperiet. Åklagarens och försvars-

advokaternas inlägg refereras sålunda utförligt i tidningarna. Amerikanska korrespondenter ha visserligen påstått, att en amerikansk domstol icke brukar medge sådana förmåner, som där stå publiken till buds. Upprörda polska insändare i amerikanska tidningar ha däremot framhållit, att vederbörande icke begripit, att hela rättegången är planmässigt regisserad för att just föra Västerlandet bakom ljuset. Den är ett skådespel med på förhand fastställda roller, medan de verkliga processerna redan i hemlighet ägt rum med sannolikt drakoniska straffsatsar.

De maktägande i Polen tvingas emellertid att på något sätt ta konsekvensen av sitt medgivande av Poznanrevolten icke är ett verk av internationella uppviglare i amerikansk sold utan beror på de polska industriarbetarnas skriande nödläge, för vilket naturligtvis försumlige ämbetsmän fingo skulden. För att bevara ett visst sken av rättvisa måste därför det juridiska efterspelet i Poznan uppföras med öppna utfrågningar av de anklagade, utsagor av tillkallade psykologiska professorsexperter, försvarsadvokaternas vädjan om mild dom och annat som tillhör en civiliserad rättskipning. Men som en amerikansk polack kommenterar: »Man får aldrig glömma, att frihet och rättvisa sedan 1945 upphört att existera i det geografiska område, som tidigare hette Polen, men som nu utplånats till ett moskovitiskt lydrike.»

Tid efter annan ha under sommaren förekommit sporadiska meddelanden i tidningarna, att i tysthet häftiga tvister pågå mellan »avstaliniseringens» förkämpar å ena sidan och anhängarna av hårdare metoder å den andra. Ätminstone i Polen och i Ungern har detta medfört att stalinisten Jakub Berman försvunnit i bakgrunden och den tidigare detroniserade generalsekreteraren för kommunistpartiet Gomulka försatts på fri fot och möjligen ånyo tagits till nåder. Fejden mellan de två riktningarna fortsätter emellertid. Överbefälhavaren, marskalken Konstatin Rokossovski, Kremls specielle förtroendeman, är en mäktig målsman för den stramare regimen och regeringschefen, socialisten Cyrankiewicz, företräder en mildare. I Budapest har den hårdföre stalinisten Matthias Rakosi nödgats vika för mera moderata män, men till någon slutgiltig uppgörelse tycks det icke heller ha kommit i Ungern. Ännu otydligare ter sig situationen i Tjeckoslovakien, Rumänien och Bulgarien.

Måhända kan en förklaring finnas i det följande. I september lystrade den västliga världen plötsligt till, när från Belgrad förspordes, att ryska kommunistpartiets generalsekreterare, Nikita Chrustjev, begivit sig till president Titos sommarresidens på den vackra ön Brioni utanför Istrien i Adriatiska havet, »för att vila ut». Ett par dagar senare upplystes, »att Tito övertalats av Chrustjev att flygledes följa honom till Sotchi på ryska Rivieran vid Svarta Havet», — där Stalin plögade semestra och där Kremlhärskarna efterträtt storfurstarna som villaägare. Tito ledsagades av sin maka samt tvenne av sina skickligaste medarbetare, vicepresidenten Rankowitj och den bosniske presidenten Djuro Pucar, vilket tydde på att han hade behov av tränade rådgivare. Då Tito ävenledes övervann sin kända motvilja för flygresor, måste det röra sig om något vida allvarligare än att Tito i sin tur skulle rekreera sig på Krim till omväxling med Brioni.

Det var också fallet. I Belgrad nödgas man tillstå, att på senare tid

mellan Belgrad och Moskva uppstått ideologiska och politiska meningsbrytningar. Dessa borde biläggas genom oförbehållsam och direkt diskussion mellan parterna vid äventyr att eljest liksom i juni 1948 en ny och svår Titokris komme att skaka det kommunistiska östblocket.

Hur har det kommit därhän? I juni avlade Tito en treveckorsvisit i Sovjetunionen, varvid han av hög och låg firades och hälsades med stormande jubel. Tillsammans med härskarna i Kreml undertecknade Tito en proklamation, varigenom han, den tidigare förrädiske avfällingen från den sanna kommunistiska tron, tillerkändes rätt att välja sin egen väg till socialismen. Härigenom uppgav Kreml Stalins gamla anspråk att vara världskommunismens ofelbare ledare och bekräftade i proklamation »att utvecklingen till socialismen kunde vara annorlunda i olika länder». Det var just den ståndpunkt som Tito före juni 1948 hade förfäktat mot Stalin och som ledde till hans bannlysning av Kominform. Nu triumferade han och med honom de »nationella» kommunistledarna och deras anhängare i satellitstaterna. Den av Chrustjev med sitt långa, först hemliga tal inför kommunistiska kongressen i vintras inledda »avstaliniseringen» med dess avslöjanden om Stalin som den maktlystne despoten, skulle nu bära politisk frukt i handling.

Händelserna fogade sig så, att just samma dag, den 28 juni — Serbiens nationaldag, datum för mordet på ärkehertig Franz Ferdinand i Sarajevo 1914, för Versaillesfredens undertecknande 1919 och för kättardomen över Tito 1948 — utbröto de ovannämnda kravallerna i Poznan, som försatte Kreml i skräckstämning. Tyglarna hade uppenbarligen lossats för tidigt och för mycket. Pravda innehöll kort därefter ett »dekret» av Bulganin och Chrustjev, vilket sökte retuschera Chrustjevs nyssnämnda avgrundsmörka bild av Stalin. Det påstods snart, att de ryska marskalkarna med Sjukov i spetsen, givetvis i nära kontakt med den ryskpolske kollegan Rokossovski, ansågo »avstaliniseringen» öka den tidigare oroväckande opålitligheten hos satellitstaternas egna arméer. De fingo stöd från Stalins svåger Lazar Kaganovitj och från Molotov, som visserligen fruktat för sitt liv under Stalins sista dagar, men som ändå icke ville taga helt avstånd från honom. Både Kaganovitj och Molotov hade i våras berövats sina riksämbeten men tillhörde genom partimeriter och personlig prestige alltjämt den kollektiva diktaturkretsen, inom vilken under återstoden av sommaren lära ha förekommit skarpa åsiktsbrytningar till Bulganins och Chrustjevs nackdel.

I början av september sände sålunda sovjetryska partiets centralkommitté en cirkulärskrivelse till »kamraterna» i satellitstaterna, vari Tito och hans jugoslaviska kommunism ånyo på det skarpaste kritiserades. Hans parti kunde icke betraktas som marxistiskt-leninistiskt utan var snarare ett slags socialdemokratisk vänster. »Broderpartierna» varnades att följa Jugoslaviens exempel och uppmanades att icke låta sin politik bestämmas av detta. I Belgrad blev man lika bestört som upprörd över detta Kremls återfall i 1948 års metoder och förstod, att cirkulärskrivelsen hade föregåtts av påtryckningar i satellitstaterna, vilket varit orsaken till att »avstaliniseringen» avstannat. Tito säges ha kraftigt reagerat mot denna överkorsning av kommunikén från juni månad om rätten till socialistisk autonomi. Han irriterades dessutom av förstucken kritik i

Dagens frågor

Moskva mot hans strävan att icke bryta alla broar mot väster, för att icke gå miste om de årliga amerikanska subventionerna. Tito var även angelägen att uppehålla goda förbindelser med det ekonomiskt återuppblomstrade Västtyskland och aktade sig därför noga att erkänna den moskovitiska marionettregeringen i tyska Östzonen.

Titos vredgade protester mot Kremls omkastning av kursen väckte bekymmer, särskilt hos Chrustjev, vilken för att förebygga en ny och än mera vittgående schism med Tito hastade till Brioni. Han förmådde Tito att öga mot öga möta Bulganin, som sannolikt är på Chrustjevs linje, samt »avstaliniseringens» motståndare inom Sovjetryska statsledningen, försvarsministern, marskalk Sjukov inberäknad. Med spänning må man avvakta om återverkningarna om Stalins maktsjuka skola kunna hävas genom samtalen på den solbelysta kurorten Sotchi.

En välbehövlig sanering. Inom Stockholms tidningsvärld har den förutsedda följden av Högsta Domstolens förnyade avslag i våras på ingenjör Torsten Kreugers begäran om resning i Högbroforsmålet inträffat. Den 4 oktober publicerades nämligen en kommuniké i Aftonbladet och Aftontidningen att underhandlingar mellan Landsorganisationens ledning påginge om försäljning av herr Kreugers både tidningar, Stockholms-Tidningen och Aftonbladet, vilket samtidigt bekräftades av LO:s ordförande herr Axel Strand. I kommunikén försäkrades, att syftet med transaktionen vore att för framtiden trygga utgivningen av sagda pressorgan, varmed underförstods, att koncernen på senare år blivit en så dålig affär, att en fortsättning i samma regi skulle vålla den nuvarande ägaren ännu större förluster. Sådant kan hända även tidningar och skulle icke ha väckt den sensationella uppmärksamhet, som nu blev fallet, därest icke den i och för sig hittills i penningbelopp rekordmässiga uppgörelsen i denna bransch förknippats med tvenne markanta faktorer av politisk och personlig art.

Man får nu bevittna, hurusom två av huvudstadens folkpartiorgan, av vilka Aftonbladet, näst efter Norrköpings Tidningar, är Sveriges äldsta pressalster i modern mening, grundat 1830 av Lars Johan Hierta, som står staty invid dess officin, utan varsel övertas av fackföreningsrörelsen, som icke minst genom sin målmedvetna och mångåriga stödaktion åt de s. k. arbetartidningarna runt om i landet även härigenom är siamesisk tvilling med socialdemokratien. Möjligen kunde det förefalla som om denna på opinionsbildningens betydelsefulla fält fått revansch för sin regress i röststyrka och mandattal vid andrakammarvalen den 16 september. För den händelse man inom landssekreteriatet tillmätt denna synpunkt någon vikt, kan det ha underlättat för herr Kreuger att överhuvud få försäljningen till stånd med måhända ett fördelaktigare pris — det talas om 20-25 millioner kronor, beroende på vilken av parterna, som skall svara för solvensen av de pensionsfonder för personalen, som utgöras av arbetsgivarens insatser.

Det är naturligtvis beklagligt, att två tidningar av sådan storleksordning som Stockholms-Tidningen, i vilken det konservativa Stockholms-Dagblad uppgick 1931, och Aftonbladet, som sedan sekelskiftet under flera årtion-

den var högerbetonad, upphöra att vara språkrör för borgerlig åskådning. Man bör nämligen ej inbilla sig, att vare sig St.-T. eller AB hädanefter av sina nya ägare skola tillåtas fullfölja denna sin tidigare uppgift, hur framt AB:s redaktion än må förklara sig beredd att blott skriva, vad den menar, och vilken tolerans härvidlag som herr Strand än utlovat. Redan dagen efter kommunikéns utgivande ansågs det givet, att avsikten vore att snarast möjligt nedlägga Aftontidningen, vilket länge förberetts, och låta Aftonbladet träda i AT:s ställe. Ekonomiskt är det begripligt, enär AT efter sin tillkomst 1942, i det vällovliga ändamålet att stärka även den civila svenska försvarsviljan mot nazismen, lär ha kostat förläggaren LO ca 15 millioner kronor. Under de år, då Frans Severin och Ragnar Casparsson, dessa syndikalistiska liberaler inom arbetarrörelsen, voro chefredaktörer, vunno deras frimodiga och självständiga ledande artiklar tillbörlig uppskattning också bland de partipolitiska motståndarna. En liknande fusion mellan Stockholms-Tidningen och det officiösa regeringsorganet, Morgon-Tidningen, torde också endast vara en tidsfråga, även den påkallad av ett ständigt minussaldo i MT:s ekonomiska balans.

Det är dock ingalunda säkert, att denna tidningsförlust för den borgerliga fronten automatiskt måste medföra motsvarande vinning för den socialdemokratiska. Ekonomiskt brukar det sällan bli lönande att sammansmälta två företag, vilka var för sig icke kunna få debet och kredit att gå ihop. Man kan tillhandla sig en tidnings namn och lokaler, maskiner och alla dess livlösa inventarier men aldrig dess personal, avnämare och annonsörer — med undantag av St.-T. privilegium på officiella kungörelser, som på sin tid övertogs från Stockholms-Dagblad. En yrkesstolt tidningsman — de organiserade arbetarna ha icke monopol på klassmedvetandets sympatiska sidor — vill icke degraderas till vad tyskarna bruka beteckna som »Tintenkulis». Abonnenterna äro tillika hos oss så pass upplysta, att de icke mottaga socialistiskt kontraband i oförändrad yttre förpackning, och annonsörerna torde avvakta hur tidningarnas gamla prenumerantstock kommer att reagera, innan de förnya sina order.

Dessutom ha f. d. proletärerernas mäktiga korporation genom denna storkapitalistiska spekulation tangerat de krav på »industriell demokrati», som den ställer — på andra företag, genom att opåttalt låta sin motpart, herr Kreuger, lämna sin genom kringflygande rykten alltmera irriterade personal i okunnighet om de hemliga förhandlingar, som skulle avgöra deras framtida existens. De företagsnämnder, som tillsatts enligt gällande kollektivavtal mellan journalisternas fackorganisation och Tidningarnas Arbetsgivarförening, ha just en dylik kontakt som sin förnämsta funktion, och Journalistförbundet ämnar icke å de anställdas vägnar passivt finna sig i vad som förekommit. Om därjämte framdeles konflikter skulle komma att uppstå med journalister i dessa tidningar, vilka ej äro sinnade att redigera på kommando och som ha avtalsenlig rätt att hävda sin personliga övertygelse, kan en sådan tvist bliva en även moralisk förlust för LO:s ledning och därmed för hela fackföreningsrörelsen. Även socialdemokratiens efter valnederlaget att döma nedsatta prestige inför tjänstemännen kan vid en sådan eventualitet icke undgå att bli ännu mera lidande. Det ligger också i öppen dag, att LO:s ledning från dessa förhandlingars upprinnelse till deras nu sannolika slutförande konsul-

terat statsminister Erlander och socialdemokratiska partistyrelsens verkställande utskott, där han som bekant är ordförande. Herr Axel Strand är i likhet med sin av LO:s kongress i september nyvalde efterträdare, herr Arne Geijer, socialdemokratisk politiker, den förre vice talman i och den sistnämnde ledamot av första kammaren.

Vad det personliga momentet, herr Torsten Kreuger, i denna affär angår, är det i svenska tidningspressens historia dessbättre enastående. Herr Kreuger hade veterligen tidigare icke sysslat med tidningar eller befattat sig med politik, innan han, i samband med brodern Ivar Kreugers desto vidlyftigare intressen i detta avseende, oväntat före broderns krasch befanns vara ägare av Stockholms Dagblad med en option på Stockholms-Tidningen, varav han senare begagnade sig. Herr Torsten Kreuger saknar dock icke insikt i allmänna angelägenheter, i den mån dessa beröra ekonomiska spørsmål, och har under årens lopp i många artiklar i Aftonbladet med den praktiske affärsmannens erfarenheter skarpt nagelfarit den socialdemokratiska regeringens vanskötsel av penningvärde och valutavård. Utan att försumma sin enskilda, omfattande affärsverksamhet kom han emellertid så småningom att alltmera behärras av ett passionerat patos för en revision av den fällande domen över honom i Högbroforsmålet. En stab av jurister, journalister och experter har varit honom behjälplig att göra St.-T. och AB till organ för denna resningsagitation. En medborgare måste förvisso ha möjlighet att söka få laglig rättelse av en dom, som han subjektivt anser upprörande oriktig. Men det var ett unikum, att herr Kreuger därvid kunde förfoga över två dagliga tidningar, som specialiserade sig på att ropa om »rättsröten» och utan hämningar omhulda envar som påstod sig hamnat i samma situation som herr Kreuger. Resultatet blev en förvirrande och partisk offentlig debatt av dessa frågor, som i tanklösa människors ögon systematiskt misstänkliggjorde vårt rättsväsende. Hur domen i Högbroforsmålet kom att dominera herr Kreugers bedömning av sitt ansvar som »tidningslord» belyses av att han under förhandlingar med LO i början av 1950-talet om samma försäljning som nu fordrade som villkor, att hans tidningar jämväl i fortsättningen som ett servitut skulle fortsätta kampanjen. Då LO:s ombud avböjde detta, strandade förhandlingarna för den gången.

Herr Kreuger förtröttades emellertid icke och beledsagade en ny begäran om revision med oavlåtliga spaltkommentarer och digra tryckta utredningar, till omväxling med dessbättre hos oss ovanligt osakliga pamfletter, i förhoppning att därmed få resning i målet. Då detta icke lyckades, synes herr Kreuger ha resignerat och funnit ändamålslost att fortsätta med sina tidningars förluster. Han har velat överlåta dem för högsta möjliga pris, därför att de nu för honom mistat sitt egentliga värde. Det bör förty konstateras, att hur påkostande denna Kreugerepisod än varit för Sveriges högtstående tidningsväsen och hur pinsam själva epilogen, med dess belysning av den privat- och kollektivkapitalistiska affärsmoralen på publicitetens ömtåliga område, denna likväl, oberoende av konsekvenserna för nämnda tidningar, inneburit en lika välbehövlig som efterlängtd sanering till vilken svenska pressen är att lyckönska.